

Weidevogels leiden tot veel discussie

Het afgelopen jaar stond bol van discussie rondom onze weidevogels. In het najaar ontstond er veel commotie over de uitkomsten van een onderzoek waaruit zou blijken dat agrarisch natuurbeheer geen bijdrage levert aan de verbetering van de natuurwaarden in het agrarisch gebied. Die discussie maakte duidelijk dat velen zich zeer betrokken voelen bij het wel en wee van weidevogels, maar ook dat er veel discussie is over de te nemen maatregelen en vooral de effectiviteit daarvan. Vanuit SOVON proberen we via het verbeteren van kennis zoveel mogelijk een goede bijdrage te leveren aan die discussie. Dit leverde onder andere een 'Gruttokaart' en een 'Predatiekaart' op (afgebeeld op de achterzijde van deze Sovon-Nieuws).

Gruttokaart

Een jaar geleden heeft Vogelbescherming Nederland (VBN) een inzameling gehouden voor de actie *Help de Grutto*. Doel van die actie is kennis genereren over de oorzaken van de achteruitgang van de Grutto, en tegelijk maatregelen stimuleren waarvan nu al bekend is dat ze een gunstige invloed hebben op het voorkomen van de Grutto. Eén van die bekende feiten is de voorkeur van de Grutto voor open weidegebieden. Vandaar dat VBN aandacht wil vragen voor het behoud van die gebieden in het ruimtelijke beleid van de Rijksoverheid. In dat kader hebben onderzoeksbureau Altenburg & Wymenga en SOVON, op verzoek van VBN, samen een kaart vervaardigd waarop in grote lijnen de gebieden staan aangegeven waarbinnen (het behoud van) de openheid van het landschap centraal zou moeten staan.

De Grutto diende daarbij als indicator voor de openheid van het landschap. De gegevens die zijn verzameld voor de nieuwe Broedvogelatlas lenen zich hier uitstekend voor. Op basis van de relatieve dichtheidskaart van de Grutto is het *agrarisch gebied* in drie klassen opgedeeld; gebieden met meer dan 15 broedparen per 100 ha, met 5-15 broedparen per 100 ha en met minder dan 5 broedparen per 100 ha. Om over die gebieden nog iets meer te kunnen zeggen is als maat voor de *kwaliteit* van

die gebieden - en dus de potentie van die gebieden - nog gekeken naar de aan- en afwezigheid van andere soorten *kritische* weidevogels. Voor elk atlasblok is daarom het voorkomen van de volgende soorten vastgesteld: Slobeend, Zomertaling, Tureluur, Watersnip en/of Veldleeuwerik. De combinatie van beide gegevens levert de *Gruttokaart* op (zie figuur op de achterflap): een kaartbeeld van de belangrijke open, agrarische (grasland)gebieden voor weidevogels in Nederland op dit moment. Voor gebruik op regionaal niveau is nadere detaillering gewenst en zullen aanvullende gegevens verzameld moeten worden. Natuurlijk zullen er buiten de aangegeven gebieden op de kaart op lokaal niveau ook zeer goede weidevogel- en/of grutto-gebieden gevonden kunnen worden die volgens deze methode buiten de boot dreigen te vallen. Voor die gebieden zal bescherming gezocht moeten worden langs andere wegen dan bescherming van grootschalige, open gebieden.

Uit het kaartbeeld blijkt dat de belangrijkste gebieden nog steeds zijn te vinden in het Lage Midden en het westelijk kleigebied van Friesland, het Reitdiepgebied en het Zuidelijk Westerkwartier in Groningen, de Kop van Overijssel, de waterrijke polders in Noord-Holland, de veenweiden in het Groene Hart, de Eempolders en Arnhemse, en plaat-

selijk in de uiterwaarden van de grote rivieren. In de als *zeer goede* en *goede* aangemerkte grutto-gebieden wordt 60% van de huidige grutto-populatie aangetroffen. Die populatie blijkt op grond van de aantalschattingen per atlasblok, gemaakt voor de Broedvogel-atlas, overigens nog veel kleiner te zijn dan we al dachten. Kwam een eerdere schatting in 2000 uit op 59.000 paar, de populatie wordt nu geschat op 45.000-50.000 en dat betekent een halvering in 15 jaar! Het luiden van de alarmbel voor de Grutto is dus niet meer dan logisch. Bescherming van het leefgebied van de Grutto dient de hoogste prioriteit te krijgen willen we de soort voor Nederland kunnen behouden.

Predatiekaart

Naast het verlies aan leefgebied voor weidevogels en de verlaagde reproductie als gevolg van intensivering binnen de landbouw, wordt steeds nadrukkelijker gesproken over de invloed van predatie op de weidevogelstand. De bezorgdheid hierover wordt gedeeld door beheerders van weidevogelreservaten, weidevogelbeschermers, boeren en lokale en provinciale overheden. Onlangs is die discussie weer aangewakkerd door de inwerkingtreding van de Flora- en Faunawet per 1 april jl. Uit al die geluiden is in ieder geval duidelijk geworden dat er rondom het onderwerp van predatie bij weidevogels nog veel

onduidelijkheden en misverstanden bestaan. Voor SOVON en Alterra vormde dit de aanleiding om in samenwerking met Landschapsbeheer Nederland (LBN) een onderzoeksproject op te starten rondom dit thema. Dit moet uitmonden in het aanleveren van bouwstenen voor een goede discussie over de rol van predatie bij weidevogels. Het onderzoek wordt financieel gesteund door de provinciale landschappen, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Vogelbescherming Nederland en een aantal provincies. Belangrijke vragen in het onderzoek zijn: hoe vaak vindt predatie plaats, wie zijn de daders, welke factoren spelen bij predatie een rol en bij welke verliezen (in relatie tot andere verliesoorzaken) wordt de populatie bedreigd?

De eerste stap binnen het onderzoeksproject is proberen een beeld te schetsen van de eventuele verschillen in predatieniveau binnen Nederland. Daarvoor zijn de gegevens gebruikt die in 2000 zijn verzameld door vrijwilligers en boeren in 355 gebieden, van ruim 90.000 gevonden weidevogellegfels in het kader van weidevogelbescherming. Na berekening van dagelijkse overlevingskansen volgens de Mayfield-methode blijkt dat 54% van die nesten is uitgekomen en 24 % werd geïmpregeerd (zie ook taartdiagram in de figuur op de achterflap). Voor het maken van de *predatiekaart* is Nederland in 200 regio's opgedeeld en is voor elke regio het verlies door predatie berekend en gerelateerd aan het gemiddelde niveau voor heel Nederland. De kaart laat zien dat in Oost-Nederland (Overijssel en delen van Gelderland en Drenthe) tot twee maal zoveel meer legfels worden opgegeten dan gemiddeld in Nederland. De gebieden worden gekenmerkt door halfopen landschappen op zandgrond. Opvallend is echter dat in soortgelijke gebieden in Zuid-Nederland (Brabant en Limburg) de verliezen door predatie zich onder het gemiddelde bevinden. Dat is ook het geval in de meeste open gebieden die belangrijk zijn voor weidevogels (zie de Gruttokaart), maar in sommige van die gebieden (delen van Friesland, Noordwest-Overijssel, Eempeolders en Waterland) is relatief veel predatie vastgesteld. Dit lijkt een recent fenomeen te zijn en onduidelijk is of die ontwikkeling zich zal voortzetten.

Dit voorjaar is een start gemaakt met veldonderzoek in 15 gebieden, waarbij de relatie weidevogeldichtheid, predator-dichtheid en predatiedruk wordt onderzocht. In een deel van die onderzoeksgebieden wordt bovendien geprobeerd

meer informatie te verkrijgen over de identiteit van de predator door in nesten met temperatuursensoren het moment vast te stellen waarop het legsel verloren gaat door predatie. In combinatie met sporen in en rondom het geïmpregeerde nest geeft dat uitsluitsel of het om een dier gaat dat vooral overdag actief is, zoals een vogel, of om een dier dat vooral 's nachts actief is, zoals veel zoogdieren. Vanaf volgend voorjaar hopen we ook over de middelen te beschikken om weidevogelkuikens te volgen, om te bepalen welke doodsoorzaken (waaronder predatie) bij kuikens van belang zijn. De resultaten van dit onderdeel zullen ook bijdragen aan het duurzame behoud van weidevogels in Nederland, zoals de Grutto.

Weidevogelmeetnet en agrarisch natuurbeheer

In het MKZ-jaar 2001 had het weidevogelmeetnet tot volle wasdom moeten komen. Alles was in gereedheid tot die fatale 20 maart in 2001. Veel vrijwilligers, maar ook professionals, actief in het agrarisch gebied, hebben niet kunnen inventariseren, of slechts in een aangepaste vorm (alleen vanaf de weg, beperkt soortenspectrum). In samenwerking met het CBS hebben we daarom besloten om het afgelopen jaar vooral te besteden aan het verzamelen van zoveel mogelijk weidevogelgegevens uit de periode 1990-2000. Die periode vormt het uitgangspunt voor het meetnet. Op dit moment wordt er nog druk gerekend aan, en nagedacht over de problematiek om de trends te corrigeren voor proefvlakken die vooral in de betere weidevogelgebieden en/of reservaten liggen. Hopelijk kunnen we jullie daarover meer berichten in een volgende Sovon-Nieuws. Het bijgevoegde kaartje (figuur 1), met daarin aangegeven de proefvlakken afkomstig van vrijwilligers (BMP) en provincies, laat het potentieel zien van het meetnet. Als de discussie over het nut van agrarisch natuurbeheer een ding duidelijk heeft gemaakt, dan is het namelijk wel de noodzaak van een goede evaluatie van het gehanteerde beheer binnen gebieden. Het meetnet leent zich daar natuurlijk bij uitstek voor.

In eerste instantie wordt hieraan gewerkt met de Landbouwuniversiteit Wageningen in samenwerking met Vogelbescherming Nederland en Alterra. Daarbij zal het voorkomen van weidevogels in proefvlakken worden gekoppeld aan het gevoerde beheer daarbinnen. Hopelijk levert dit meer duidelijkheid op over de effectiviteit van agrarisch natuurbeheer op de weidevogelstand. Over de functie, en hoe ze dus zouden

Foto: Jan van Duinen

moeten werken, van de diverse maatregelen is al redelijk veel bekend, maar veelal ontbreekt het nog aan informatie over de minimaal vereiste omvang van de maatregelen en misschien nog belangrijker de verhouding (mozaïek) waarin de maatregelen moeten worden gehanteerd om het gevoerde beheer te optimaliseren.

Wolf Teunissen

Figuur 1. Ligging van de proefvlakken die het weidevogelmeetnet vormen, waarbij onderscheid is gemaakt naar proefvlakken afkomstig van SOVON en provincies.

